

Biraz daha dayansak
Göreceğiz çiçeklendiğini bademlerin
Güneşte ışyan mermerleri
Denizi, kıvrımları dalgalarını denizin

Biraz daha dayansak
Biraz, biraz daha yükselsek.

Seferis*

* Seferis, Profil, haz. Cevat Çapan, Yapı Kredi Yayınları, Şubat 1995, s. 57.

René Groebli'nin objektifinden, John Craxton, 1983

Not: Başka türlü belirtilmediyse John Craxton'ın tüm alıntıları yazarın kendisiyle 2000 yılının Ocak ayıyla 2009 yılının Kasım ayı arasında gerçekleştirdiği söyleşilerdendir.

İçindekiler

Önsöz • 9

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Yolculuk • 13
2. Davetkâr Ev • 15
3. St. John'un Korusu • 21
4. Harold ve Essie • 25
5. Göçebe Çocuk • 29
6. Sanatın İçinde Bir Yaşam • 38
7. Vahşi Dorset • 47
8. Tatlı Ziyaretler • 54

İKİNCİ BÖLÜM

9. Kişisel Bir Savaş • 65
10. Hava Saldırısı • 76
11. Manzarada Bir Hayalperest • 86
12. John ve Lucian • 92
13. Sanat Kardeşliği • 101
14. Mükemmel Cesetler • 115
15. Pastoral Galler • 124
16. Şairin Gözü • 130
17. Özgürlüğe Az Kala • 137
18. Büyük Kaçış • 144

3. BÖLÜM

19. Atina'da Bahar • 159
20. Geçiş Törenleri • 166
21. Lucian, Yeniden • 176
22. Keşif Yolculukları • 187
23. Göz Kamaştırıcı • 195
24. Bıçak Sırtında • 203

25. Yerli Olmak • 210
26. *Daphnis ve Chloë* • 221
27. Ege Macerası • 233
28. Berbat İngiltere'ye Dönüş • 243
29. Belanın Peşinde • 249
30. Deniz Değişimi • 257
31. Sefa Düşkünü • 265
32. Yeni Bir Esin Kaynağı • 273
33. Deniz Feneri • 284
34. Dikkat Çekici Zamanlar • 293
35. Anka Kuşu Yuvaları • 301
36. Trajedi Alameti • 312
37. Apollon Tutulması • 318
38. Geçide Doğru • 324
39. Kuzeyin Atinası • 335

4. BÖLÜM

40. Lütuflarla Dolu Bir Dönem • 343
41. Lucian'ın Sonu • 349
42. Tekne ve Mavna • 355
43. Resim Yapmanın Hazzı • 361
44. Hanya Kralı • 373
45. Yaşlanırken Gençleşmek • 381
46. Büyülü Bir Hayat • 385

47. Sonsöz • 396

Kaynaklar • 401
Teşekkür • 409
Görseller • 411
Dizin • 413

Karnaval Atı
Carnival Horse
1954, Poros
Tuval üzerine yağlıboya
53,25x60 cm
John Craxton Estate

Önsöz

Bu kitap Türkçe olarak, 2023 baharında, Meşher İstanbul'da düzenlenen “John Craxton: Işığın Peşinde” sergisiyle eş zamanlı yayımlandı.

Ömer Koç Koleksiyonu'ndan 44 eserin yer aldığı sergi, Craxton'ın Ege ve Levanten diyarlara seyahatlerine dair yeni araştırmaları içeriyor. Bu yayın, içerdiği yeniden düzenlenmiş biyografiyle, bu gezgin sanatçının bugüne kadar üretilmiş en eksiksiz portresini sunuyor.

İstanbul, John Craxton için muazzam bir önem taşıyordu. John İstanbul'u, ergenlik çağında Avrupa'yı 386 günde yürüyerek geçen yazar arkadaşı Patrick Leigh Fermor'dan duymuştu. Fermor yolculuğunun ilk aşamalarına, 40 yıldan uzun bir süre sonra yayımlanan, tüm Craxton kapaklarının en iyisinin yer aldığı *A Time of Gifts* [Lütuflarla Dolu Zamanlar] adlı kitabında yer vermiştir. Üçleme olarak planlanan gezi günlüğü, Paddy'nin 2011'de, 96 yaşında hayatını kaybetmesiyle eksik kalmıştır.

John İstanbul'a dört önemli ziyarette bulundu, bunlardan ilki 1949'daydı. Önünde uzanan 2500 yılı aşkın insanlık tarihinin izlerini büyük bir zevkle dolaştı, Ayasofya'da bulunan Bizans mozaikleriyle büyüldü. Mozaikler, sanatçının ışıldayan doğrusal rengi nasıl derinleştirebileceğini keşfetmesini sağlayacak ve sanatı üzerinde büyük bir etkiye sahip olacaktı.

John İstanbul'un renklerinin tadını çıkarmak için 1953 ve 1963'te şehre tekrar geldi. Çocukluğundan itibaren hayalinde olan Truva bölgesine de gitti, Ege kıyılarında Efes ve İzmir'e kadar dolaştı. Paddy'nin ortak bir arkadaşlarına yazdığı bir mektupta şöyle tarif ettiği Türk ihtişamının zevkine vardı: “Mısır tarlalarının orkestraya ayrılan bölüme kadar uzandığı geniş tiyatrolar, kıvrım dağlar üzerine kurulu, mitolojik nehirlere nazır devasa şehirler, Yukatan veya Angkor gibi ormanlarla büyümüş gibi görünen, küçük nehir ağzlarının bittiği yerlere kurulmuş sütunlu Bizans limanları.”

1985'te İstanbul'a yaptığı son ziyarette ressam arkadaşı Nicholas Moore da ona katıldı. John bakır kaplar ve tavalar, baharatlar ve toz boyalar satın aldı; özellikle geç dönemine ait, muhteşem tabloları için hayati önem taşıyan bakır yeşilini buradan edinmişti. Kapalıçarşı'da Craxton ve Türk cazibesinin bir araya gelişi neşeli bir karışım çıkardı ortaya. Burada bulduğu antika bir halı uzun sürecek bir dostluğun anahtarı oldu. Halıcı onlara akşam yemeği ısmarladı, rehberlik yaptı, Boğaz'da sandalla gezdirdi; düğününe davet edildiği halıcıyla yıllarca birbirlerine kart gönderdiler.

John çarpıcı ayrıntılara bayılıyordu; örneğin, daha önceki ziyaretlerinden hatırladığı, taşıdıkları yükün altında sadece ayakları görünen işçiler gibi. Nick çalışan insanların fotoğraflarını çekti – bir karpuz satıcısı, salep satıcısı (orkide köklerinden yapılan geleneksel bir içecek), bir balık dükkânı: Sürekli devinen, değişen, ancak aldatıcı bir kalıcılık havasına sahip bir şehirden enstantaneler.

Tüm bu ışığın ve zevkin yarattığı atmosfer –Yunanistan, Türkiye ve ötesindeki tüm o insanlar ve yerler– John Craxton'ın yaşam dolu sanatının ebedi özünü oluşturur.

Ian Collins
İstanbul
Nisan 2023

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Yolculuk

1930 yılında Harold Craxton ve ailesinin başına talih kuşu kondu. Londra Kraliyet Müzik Akademisi piyano profesörü, popüler bir şarkı yazmış ve şarkıya “Mavis” ismini vermişti. Kasım 1914’te İrlandalı tenor John McCormack hem bu romantik baladı hem de kısa süre sonra talihsiz gençlerin marşı haline gelecek olan, Birinci Dünya Savaşı dönemi şarkısını, “It’s a Long Way to Tipperary”yi kaydetti. Artık, Büyük Buhran dönemi gelmiş ve “Mavis”in telif ücretleri nihayet akmaya başlamıştı.

Bu telif ücreti, sahip oldukları onca yeteneğe rağmen, geçimlerini albenileri ve bağlantıları sayesinde sürdüren Harold ve Essie Craxton’ın epey işine yaradı. Beş fırlama oğulları, bir kız bebekleri ve birkaç tane meteliksiz kiracıları vardı; evleri tıktık ve yıpranmış olsa da rahat bir yuvaydı. Ama Paskalya ve yaz kaçamakları için Sussex sahilinde bir yazlık satın alabilmek söz konusu olduğunda, bu rahatlığı umursamadılar. İlk başta trenle seyahat ettiler, Chichester’da Selsey Tramvayı’na geçtiler, burada Craxton kardeşler yük vagonuna bindi. İkinci bir lüks eşya olarak düşündükleri [yazlık evden sonra] ikinci el bir motorlu bir araba edindiler.

Tatilin başlangıcında aile fertleri ve onların deniz kenarında geçirecekleri haftalar boyunca ihtiyaç duyacakları her türlü malzeme sokağa saçıldı. Birbirlerinden, bir otobüs kuyruğunda bulunan insanlar kadar farklı görünen altı çocuk, geleceğin Spitfire pilotu, radyo ve televizyon yapımcısı, mühendisi, ressamı, politikacısı ve müzisyeni büyükten küçüğe dizilmişlerdi. Birey olmak ve cesur davranmak onlara öğretilmişti.

En küçük iki oğlan (geleceğin ressamı ve politikacısı), bebek ve bagajları Austin 12’nin arkasında yerlerini aldı. Essie, sürücü koltuğuna, Harold da yanına geçti, arabada hiç yer kalmadığından üç oğlan hâlâ kaldırımında duruyordu. Oğlanlardan biri (geleceğin Spitfire pilotu), bagaj kapağında, bir valizin üzerinde ayaklarını aşağı sallandırarak oturmuştu. Diğer ikisi (yapımcı ve mühendis) ise kaporta kanatları ve farların arasını boylamış, hayata tutunur gibi lamba çubuklarını sımsıkı yakalamıştı.

Chichester
Pazar Yeri ve Katedrali

Henüz “çocuk koruma hizmeti”nin ortaya çıkmadığı o ihmalkâr dönemde, Craxton’ların vahşi Batı’ya doğru yaptıkları çılgın yolculuk, sadece şaşkın bakışlar ya da tebessümlerle karşılanıyordu ne polis düdükları ne de kelepçeler söz konusuydu. Essie, Chichester’a varışlarını kasaba meydanındaki pazar yerinin Gotik tacı etrafında attığı birkaç turla kutladı – çocuklarının panayır yeri atlıkarıncalarına ömürleri boyu sürececek meraklarının ilk tohumlarını attı.

Harold’a gençlik aşkıyla vurulan birçok yazardan biri olan romancı Elizabeth Jane Howard, Craxton’ların mutlu bir aile olduğunu ve mutluluklarının onlarla temas eden herkese bir polen gibi bulaştığını söylemişti.¹ Harold ve Essie, çocuklarının eğlenmelerini ve dolu dolu yaşamalarını istiyordu, tutkulu ve yetenekli olmaları koşuluyla ne isterlerse yapabilecekleri ve ne isterlerse olabileceklerine dair, dile getirmeseler de net biçimde ilettikleri bir tutuma sahiptilerdi.

Kardeşlerin hepsi bir dereceye kadar başarılı oldu, fakat mutluluğu yakalamak hiçbiri için kolay olmayacaktı. Dördü de hayata veda ederken büyük ölüm ilanlarıyla uğurlanmayı hak etti ancak ressam olan (ve günümüzde içlerinde en iyi hatırlanan), aile inancını son derece üretken bir hazla onurlandırdı. Küçük yaşlardan itibaren Yunanistan’da yaşamaya büyük bir istek duyan John Craxton, amacına ulaştı ve bu sayede kalıcı kılabilirdiği hayattan tat alma duygusu sonraki resimlerini renklendirdi.

2. Davetkâr Ev

Leith John Craxton, 3 Ekim 1922 Salı günü Londra'da dünyaya geldi – Essie ve Harold Craxton'ın altı yıl içinde evde doğan dördüncü oğluydu. O sıralar henüz tamamlanmamış olan bu ailenin annesi, daha sonra doğum kontrol yöntemleri konusunda ne kadar cahil olduğunu itiraf edecekti ama şamatacı oğlanlardan oluşan çete büyüdükçe, bir kız çocuğuna duydukları arzu da derinleşmişti. Regent's Park'ın kuzeybatısında, St. John's Wood semtindeki Acomb Konağı'nda yaşamın aşikâr bir hakikati vardı; Essie ve Harold'ın neşeli bir özgürlük havası içinde sürdürdükleri, yaratıcı emeğin ağır bastığı ve ortak amaç duygusuyla birleştikleri güçlü aşk. Onların aşkı, her şeyin iyi gitmesinin mümkün görüldüğü bir atmosfer anlamına geliyordu.

Böyle ebeveynlere sahip olmak, müstakbel bir sanatçı için büyük bir talihtir. Mutlu Craxton ailesinden hiç kimse, Yunan dünyasında salı gününde doğmanın iyiye alamet görülmediğini bilmiyordu (İstanbul'un 29 Mayıs 1453'te bir salı günü Osmanlı Türklerinin eline geçmesinden bu yana bu böyleydi). 1922 yılının Ekim ayının ilk haftasında İngiliz gazeteleri, Yunan tarihi için bir başka korkunç salının daha yaşandığını bildiriyordu. Yunanlar, eski çağlardan beri yaşadıkları Anadolu'dan Türklerle olan son çatışmanın neticesinde sürülüyorlardı; İzmir [Smyrna] yanıyordu, şehir bir harabeye dönüşmüştü. 3 Ekim'de yapılacak bir barış konferansı, Yunanların İstanbul'u [Konstantinapolis'i] geri alma umutlarını tamamen öldürecek, Yunanlar ve Türkler, Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında yaşanacak geniş bir nüfus mübadelesine ve dolayısıyla büyük bir insanlık dramına yol açacaktı. Aynı

Craxton,
4 haftalık iken.

Harold ve John

hafta sonu, efsanevi müzikhol şarkıcısı Marie Lloyd'un ölümünün ardından tüm barlardan siyah kumaşlar sallandırılarak Londra da benzer bir yas havasını paylaşıyordu.

Harold Craxton bir vodvil sanatçısına benziyordu. Kafasındaki fötr şapkası engin bilgisini hafife alır gibiydi, bir Ortaçağ münzevisini andıran tipiyle tezat oluşturan parıldayan gözleri ve kendiyle alay eden ifadesi her şeyi daha da komik hale getiriyordu. Her an komik bir step dansına başlamaya hazır gibi görünen usta müzisyen (Debussy'nin müziğini İngiltere'ye tanıtan ve erken dönem İngiliz repertuarını canlandıran kişi), zekice yazılmış hicivleriyle her sene düzenlenen Acomb Konağı değerlendirme toplantılarında katılımcıları oldukça hoşnut ediyordu. Bu hicivlerden biri, Beethoven ile ilgiliydi; büyük müzisyenin bestecilik dersi verdiği aşırı kuralcı İngiliz bir hanımın basmakalıp valsini emin adımlarla bir şerzo kompozisyon olan *Pastoral Sonata*'ya dönüştürüyordu. Harold, hep partilere hayat veren, ruh katan bir kişi oldu – mükemmel bir biçimde eğlenceli olacak kadar ciddi biriydi ve hayata zorlu bir başlangıç yapmasının ardından her şeyin yolunda gitmesine duyduğu minnettarlık onu neşelendirirdi.

Masumiyet ve saflık arasında bir yerlerde olan Essie, herkese eşit derecede güvenirdi. Artık var olmayan bir sınıfa mensup, tüm gücünden feragat etmiş ama pırıl pırıl bir nezaket ile otoritesini koruyan bir imparatoriçe gibiydi. Gençliğinde çok hoştu, yaş aldıkça öne çıkan iri mavi gözleri ve iyiliğiyle daha da ışık saçmaya başladı. Meteliksiz piyano eşlikçisine âşık olup kendini başkalarının bakımına ve sanatına adamadan önce esasında bir konser kemancısı olacaktı. Eş, altı çocuk annesi ve teyze olarak durmak bilmeyen faaliyetlerine rağmen dingin havasını koruyabilmesinde spiritüalizme duyduğu ilginin büyük payı vardı (John, İkinci Dünya Savaşı'nın ufukta belirmeye başladığı sıralarda, "Annem gizemli, puslu mistik havasında" diye yazmıştı). En büyük yeteneği, (toz almak, mutfaktaki kaosu yönetmek, yatak odası kapılarının dışında sırlıklam çoraplarla dolup taşmış sepetleri halletmek gibi günlük işler dışında tabii) anlık olanın ötesine bakabilmek, evrenin cömertliğini görebilmektir. Her şeyin devam etmesini sağlamak ve ay sonunu getirmek konusunda deha sahibiydi.

Bu güçlü kadının kafasında şaşırtıcı bir ilişkiler ağı bulunuyordu, böylece bir zorlukla karşılaştığında ayrıntılı bir ilişkilendirme sürecini harekete geçirerek (müstakbel damadı buna 'dolambaçlı yöntemler' diyordu) yardım isteyebiliyordu, gerçi daha çok sıklıkla yardıma koşan taraf kendisiydi. Hep yumuşak ve nazik, yorulmak bilmez bir kadındı. Oğulları Tim, Antony, Robin, John, Michael ve kızı Janet, diğer akrabalar, arkadaşlar, komşular, müzikal yeteneğe sahip öğrenciler, hizmetliler ve beleşçiler de dahil olmak üzere ilgilendiği kişilerin sayısı gittikçe artıyor ama hiçbiri bardağı taşıran son damla olmuyordu.

Grove End Caddesi 8 numarada bulunan Acomb Konağı'na ilk kez gelenler, Craxton'ların taşınmak üzere olduğunu düşünebilirdi. Koridorda istiflenmiş bisikletler ve her yerde yığınla eşya vardı – kitaplar, çamaşırlar, ayakkabılar, çantalar ve çöp kutuları. Köpekler, kediler, tavşanlar, Gine domuzu ve beyaz farelerin yarattığı telaş gezici bir sirki andırıyordu. Piyaniist Harold Isaacs, "Burası, Essie'nin bir araya getirdiği çok tuhaf bir ev"¹ yorumunda bulunmuştu.

Craxton'lardan hiç kimse kelepirci bir mala hayır diyemediğinden Lisson Grove yakınlarındaki mezat salonunun tuzağına düşürüyorlardı. Bu alışverişlere neden olan dürtüsel şemayı belirleyen Essie idi. Örneğin, Essie bir defasında bisikletle hasta bir öğrenciye çiçek ve meyve götürürken yolunun üstünde müzayedeye uğramış ve bir sürü buzdolabı satın almıştı – biri kiler için, biri eli darda olan bir aile için ve birkaçı ihtiyaç sahibi aileleri bulana kadar bahçede brandanın altında saklamak içindi. Zaman içinde, bisikletlerin, motosikletlerin ve eski arabaların yığılmasıyla evin bahçesi bir garaja, Tim'in uçak pilotluğu hedefine doğru ilerlerken oğlan çocuklarından oluşan

Cecil Waller
Nina Milkina
1933
Kâğıt üzerine karakalem
48,5x34,5 cm
Tallis Vakfı, Avustralya

bir tamirci ekibine liderlik ettiği bir mekâna dönüştü. Bu süreçte, çocukların bahçeyi bir yarış pisti olarak kullanıp çimleri talan etmesi Harold ve Essie'nin her zamanki tatlılığını ciddi biçimde sınavan bir olaydı.

Odaların çoğunda bulunan duvar piyanoları ve Harold'ın eğitim atölyesinde bulunan iki konser piyanosundan yükselen müzik sesleri her an birbiriyle çarpışıp bir kreşendoya ulaşabilir, topluca yenen yemeklerde süregelen gevezelik, çeşitli yardımcılardan oluşan (teyzeler, geçici hizmetçiler, müzik gönüllüleri) bir koronun sesleriyle karışabilirdi; kıyamet bile buradan daha sessiz kopardı. Provalar ve resitaller akşama kadar devam edebiliyordu. Bitişikte oturan ve daha sonra Craxton'ların avukatı olan Charles Rubens, Harold'ın gürültü patırtıyla ilgili özrünü şöyle yanıtlar: "Sorun şu, müzik o kadar güzel ki uyuyup bu güzel müziği kaçırmaya katlanamıyorum."² Geç yatıp erken kalkan Harold ve Essie'nin tek sessiz alanı tavan arasındaki yatak odaları olmakla birlikte, Harold'ın tek başına akşam yemeği yemesine ve kuruyemiş, bakliyat, esmer ekmekle dolu bir evde tutkun olduğu kalkan balığı ile kendini şımartmasına müsaade vardı.

Özellikle yoğun geçecek bir günün başlangıcında, Harold'ın hayatının geri kalanında onu köle gibi sevecek olan eski öğrencisi Daisy Holland merdiven-

lerin altında bambu bir çubuğu üfler, kalk borusunu çalardı. Sekreter hizmeti veren, bir saat hakemi gibi davranan, Harold'ın etrafına dolanmış 'dikenli tellere'³ benzetilen Daisy, krallığın anahtarlarını korur ve kralın yaptığı işe bütün enerjisini ve dikkatini vermesini sağlardı. "Sevgili Profesör, dersiniz dokuz buçukta, kahve hazır ve şu anda yirmi geçiyor!"⁴ sözleri tipik bir sabah uyarısıydı. Daisy ajandayı, Essie ise evi kontrol ediyordu, her iki tarafta da birbirleriyle örtüşen sınırsız bir iyi niyet vardı.

Acomb Konağı'nda yaşam nadiren öngörülebilirdi ama asla sıkıcı değildi. Öğrenciler öğle veya akşam yemeğine kalmaları için davet edilirdi ve acıkmaları durumunda atıştırmaları için kalan yemeklerin konulduğu (jöle, kıymalı patates, tanınmaz hale gelmiş atıştırmalıklar ve yoğurdu andıran ekşi beyaz bir madde) bir servis arabası hep hemen mutfağın yanında dururdu. Birçoğu gece orada kalır, bazıları ise konağa taşınırdı. Parlak bir genç piyanist olan Denis Matthews, "bir veya iki hafta" için gelmiş ve dört yıl kalmıştı.

Diğer pansiyonerler arasında 1940'ların müzik dünyasının önemli isimlerinden Alan Richardson, Noel Mewton-Wood, Jean Gilbert, Ross Pratt ve Olive Zorian vardı. Piyano ve besteciliğin harika çocuğu Nina Milkina, Harold Craxton'ın en sevdiği öğrencilerinden biriydi. 1919'da Moskova'da doğan Nina, kültürlü bir Yahudi ailesine mensuptu; babası besteci Prokofiev ve Mussorgsky'nin portre ressamı, Marc Chagall'ın arkadaşı ve Rus romantik resimleri koleksiyoncusuydu, annesi bir arpçıydı. 1926'da Paris'e gittiler. Nina dört yıl sonra Paris'te ilk halka açık performansını sergiledi, bu noktada, Kanal'ın her iki tarafında da tanınmaya başlamıştı. Başlangıçta Londra'da büyükbabası ve teyzesinin yanında kaldı ama Craxton'lara yönelmesi kaçınılmazdı. Ailenin sıcacık ve misafirperver evinde John'un ikinci kız kardeşi gibi olacaktı.

Acomb Konağı'ndan Kraliyet Müzik Akademisi'ne bir penilik, kısacık bir otobüs yolculuğuyla ya da Regent's Park'tan ve Nash teraslarından York Gate'e uzanan keyifli bir yürüyüşle ulaşılabilirdi. İki savaş arasında Londra'da müzik hayatının merkezi olan, Oxford Circus'tan bir durak geride bulunan Queen's Hall'a, iki penilik bir otobüs yolculuğu ile gidilebilirdi. Yine de Denis Matthews ve diğerleri için her şeyin kalbi Grove End Caddesi'ndeki evde atıyordu:

Tek çocuk olarak bana Craxton ailesi sonsuzmuş gibi görünürdü, ayrıca "8 Numara" şimdiye kadar girdiğim en misafirperver yerd. Küçük öğrenciler, daha büyük olanlar, onların ebeveynleri, eşler ve arkadaşlar, çocukların arkadaşları, hepsi eve akın eder, memnuniyetle karşılanırlardı ve neredeyse her yemek bir partiye dönüşürdü. Evin bohem atmosferi Craxton'ları Londra müzik dünyasının en çok konuşulan (ve en sevilen) hanesi haline getirmişti.⁵